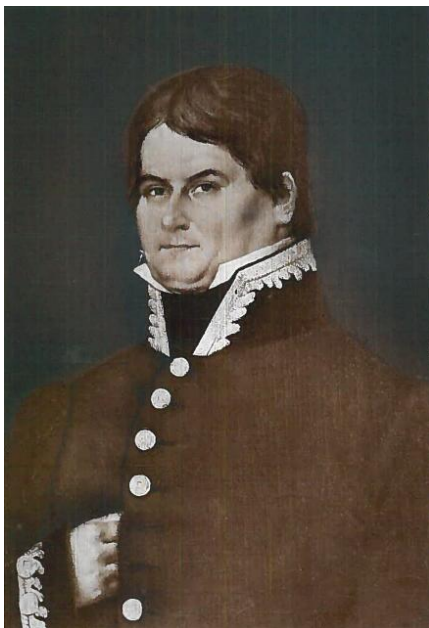

článok bol uverejnený vo štvrtročníku Beňušan č. 4/2020

Z histórie Beňuša 9 – Handelec Jozef Dekret Matejovie

Jozef Dekret Matejovie bol najvýznamnejšou osobnosťou svojej doby v oblasti lesníctva na území Slovenska, ba aj v Uhorsku. Aj keď nemal lesnícke vzdelanie, pochádzal z prostredia drevorubačov a preto dobre poznal problémy lesov a lesných robotníkov. Až do jeho pôsobenia sa lesy pre potreby baníctva a hutníctva len využívali, nik sa nestaral o ich obnovu. Až on, samouk, svojimi pokrokovými metódami prispel k záchrane a obnove lesov a to nie len na Horehroní. Že práve toto bolo jeho hlavným cieľom, význačne svedčí aj jeho odkaz „**Zachovať lesy potomstvu**“.

Jozef Dekret Matejovie sa narodil v roku 1774 v čiernohandel'skej osade Dobroč (dnes časť Čierneho Balogu) do rodiny lesného robotníka. Od roku 1780 navštevoval ľudovú školu a nižšie piaristické gymnázium (obe v Brezne) a už ako 13 ročný nastúpil v roku 1787 na úrad komorského lesmajstra v B. Bystrici ako manipulant pri vymeriavaní Jozefínskeho katastra. V rokoch 1790-1800 bol postupne pomocným a neskôr riadnym lesným dozorcóm v Dobroči (po boku otca), Vyšnej Boci, Tisovci a od roku 1793 v Brezne. Od roku 1800 pracoval ako podlesný a neskôr lesný v B. Bystrici a v P. Polhore, od 1805 ako dočasný a neskôr riadny nadlesný v B. Bystrici. **V roku 1808 sa stal lesným pojazdným v Brezne a konečne v roku 1814 dosiahol vrchol svojej kariéry, keď bol vymenovaný za komorského lesmajstra v B. Bystrici, ktorým ostal až do odchodu na penziu v roku 1837.** Zomrel v roku 1841 v B. Bystrici, kde je aj pochovaný v katolíckom cintoríne.

Dekret nemal lesnícke vzdelanie, ale mal snahu o zlepšenie pomerov a vytrvalo išiel za svojim cieľom. Informácie získaval z dostupných odborných lesníckych kníh a skúsenosti počas vlastnej práce a pokusov a to aj za cenu chýb. Ako vidieť z vyššie

uvedeného, celý svoj život sa pohyboval na rôznych miestach na Horehroní. Od roku 1808 riadil lesný obvod v Brezne, do ktorého patrili aj beňušské biele handle a od roku 1814 pod jeho správu patrili všetky lesy zvolenského Horehronia, teda od Bacúcha až po Zvolen. Banskobystrický lesný úrad pod jeho vedením spravoval pohronské lesy v obvodoch Brezno, Banská Bystrica a Zvolen na rozlohe vyše 85 tisíc hektárov. V nasledovnom texte spomenieme niektoré jeho aktivity na záchranu lesov, ktoré sa dotýkajú aj Beňuša.

Prvý krát prišiel Dekret do kontaktu s Beňušom asi v čase, keď bol ešte len pomocným lesným dozorcem v Brezne, teda po roku 1793. Vtedy 3 roky pomáhal drevárskemu majstrovi Jánovi Urbánimu pri splavovaní palivového dreva a to hlavne v Beňuši.

Deket sa stal priekopníkom umelého zalesňovania v celom Uhorsku. Prvé pokusy s umelou obnovou lesa začal krátko potom, ako sa stal lesným pojazdným v Brezne. Bolo to v roku 1809 práve v Beňuši, kde na lesnom úseku Beňuška začal prvý krát pokusne vysievať semená smreka. Semeno vzišlo veľmi dobre a neskôr tieto pokusy realizoval aj v P. Polhore a inde. Semená sa vysievali buď priamo do porastov do brázd a misiek alebo do semenísk. Aby pri svojich pokusoch zamedzil poškodzovaniu semenáčikov pastvou dobytká a lesnou zverou, plochy nechal oplotiť. Tak v 1813 založil prvé pokusné lesné škôlky (probgarten) na umelú obnovu lesa. Keď semeno vzišlo, semenáčky presádzal do blízkeho okolia. Takéto semeniska založil napr. v Bystrej doline.

Novinky sa v tom čase presadzovali len ťažko a to sa týka tak podriadených lesných robotníkov ako aj nadriadených lesných a banských úradníkov v B. Štiavnicí. Pri navrhovaných zmenách ale Dekreta výrazne podporoval uhorský hlavný lesný inšpektor František Dušek, ktorý stál za ním aj pri vymenovaní na miesto komorského lesmajstra v B. Bystrici v roku 1814. Výhrady boli najmä kvôli jeho nedostatočnému vzdelaniu a nízkemu pôvodu, ale nakoniec presvedčil svojou dovtedajšou prácou. Dekretovi možno do úradu „trochu pomohla“ aj katastrofálna povodeň, ktorá zasiahla Horehronie v roku 1813, kedy po výdatných dažďoch Hron rýchlo vystúpil z koryta a zaplavil široké okolie. Rozsiahle holiny po vyrúbaných lesoch už nedokázali zrážky zadržať a tak zmierniť prietok v Hrone. Práve vtedy si vrchnosť uvedomila, že jeho činnosť môže prispieť aj k zníženiu škôd po povodniach.

Pôvodne sa na zalesňovanie používalo dovezené semeno, to ale nahradil semenom domáceho pôvodu, ktoré bolo lepšie prispôsobené miestnym podmienkam. Keďže nie každý rok je na semená rovnako bohatý, zber semena z vhodných stromov organizoval v semenných rokoch. Jeden z najlepších bol rok 1812, keď sa podarilo získať väčšie množstvo čistého smrekového semena. Následne zriadil lúštiarne šišie, sušiarne a priestory na skladovanie tak, aby sa zachovala klíčivosť semien až do doby ich výsevu. Jedna taká prenosná lúštiareň bola postavená aj na Beňuši. Zber semena sa kontroloval, ale zachovala sa správa breznianskeho lesného z roku 1831 o tom, že v beňušskom lesnom obvode sa zberu, lúšteniu a uskladňovaniu semena nevenovala dostatočná pozornosť. Semeno zbierali robotníci bez dozoru a uskladňovali ho na povalách domov, kde naň stále

pôsobil dym a hrozilo nebezpečenstvo požiaru. Preto aj v Beňuši navrhli zriadiť skladisko na šišky a semená.

O všetkých svojich pokusoch si Dekret viedol podrobné záznamy. V oblasti svojej pôsobnosti dal založiť veľa porastov. Podľa jeho vlastných zápisov v rokoch 1809-1834 dal v oblasti Beňuša zalesňovať porasty v lokalitách, ktoré uvádza pod (aj dnes známymi) názvami M. Zelenô, Beňuška, Studená, V. Zelenô, Schnobl, Zubra, Zmrzka, Chrachovisko, Liesková, Jančíkova, Filipovská, Obrázok a Maková.

Za dôležitú považoval Dekret aj prirodzenú obnovu lesov a preto nariadil zmenšovať plochy holorubov, zužovať šírku rúbanísk a dbal na ponechávanie vhodných stromov na rúbaniskách tak, aby sa z náletu mohlo zabezpečiť prirodzené zmladenie. V minulosti, po presune drevorubačov z vyrúbanej plochy na nové pôsobisko, zvyšky stromov spálili uhliari na drevené uhlie a rúbanisko sa nechalo stáť ladom. Často sa využívala na pastvu dobytku, ktorý požieraním semenáčikov zabraňoval prirodzenej obnove. Aj keď sa už dávno predtým vydávali zákazy pastvy v lesoch, tieto sa nedodržovali. Dekret to začal brať vážne, trval na zákaze pastvy v lesoch, kvôli tomu vytýčil presné hranice lesa a neváhal sa obrátiť na súdy, ktoré aj vyhral. Napríklad naproti Beňuša v lokalite Studená umelo založené kultúry spásal a pustošil dobytok z Polhory, údajne na pokyn breznianskeho richtára. Ale novozaložené porasty sa aj zámerne ničili. Uvádzajú sa značné škody, ktoré vraj vznikli tiež na popud samotného breznianskeho richtára. Išlo o lokalitu Stráňa (možno dnešné Stráne nad Hronom medzi Beňušom a Breznom), kde bol porast síce oplotený, ale dve osoby tam mali vytrhávať tisíce ujatých semenáčikov. Správy o týchto škodách spísal, vyčíslil a vyšetrovacej komisii predložil v roku 1829 sám Dekret. Výsledok bol ten, že škody mali banskej komore zaplatiť obyvatelia Brezna.

Ako vyzerali naše lesy, svedčí Dekretova správa z roku 1830, kde okrem iného uvádza, že väčšina lesných hospodárov podľa možnosti pomáha prirodzenej obnove lesa na rúbaniskách, ale beňušský lesný nemá z holín žiadny strach. A práve on by potreboval najviac semena, pretože v lesnom úseku Beňuš a Štiavnička boli najväčšie holiny, kde porasty zostali len pod samými hoľami. Preto navrhol v beňušskej oblasti zriadiť 12 lúštiarní, ktoré sa mali zhotoviť na tunajšej píle. Táto posledná informácia svedčí o tom, že na Beňuši už na začiatku 19. storočia existovala píla, na ktorej sa vyrábalo rezivo. Možno stála v lokalite medzi Beňušom a Bacúchom, ktorá sa aj dnes volá Stará píla.

Až z najvyšších miest (banská komora v B. Štiavnici, Budín, Viedeň) za ním do horehronských lesov chodili rôzne komisie, aby sa presvedčili o výsledkoch jeho práce. Tak napr. aj spomínaný uhorský hlavný lesný inšpektor Dušek osobne navštívil oblasť B. Bystrice a Brezna. Pozrel si miestne lesy, pochválil Dekreta a neskôr mu pomáhal pri získaní kvalitných smrekovcových a iných semien až z Tirolska. Všetky výsledky zalesňovania Dekret detailne evidoval v protokole o zalesňovacích prácach, ku ktorého priložil aj svoj stručný životopis. V ňom píše, že „tento prehľad prenechávam svojim následníkom, aby šľachetný cieľ, o ktorý sa staráme, mohlo potomstvo oceniť“.

Toľko v krátkosti o činnosti Jozefa Dekreta Matejovie, týkajúcej sa záchrany horehronských lesov. Okrem toho však vyvíjal aj aktivity na zlepšenie života našich predkov, o ktorých sa zmienime v ďalšom pokračovaní.

Braňo Faško od Kristiánov

Pramene:

Burkovský J., Furdíková E.: Život zasvätený lesu, vydali Lesy SR š. p., Slovenská lesnícka komora, 2019 (aj obrázok)

Kol. autorov pod vedením A. Jančíka: Jozef Dekret Matejovie, vydalo Štátne pôdohospodárske nakladateľstvo v Bratislave, 1954